

ВЛАДИМИР ГРИГОРИЕВ

РОБОТ-СТАРЕЦ

Превод от руски: Цвета Пеева, 1965

chitanka.info

Старецът пощрака с превключвателите, изпусна няколко електрически искри и едва тогава се почувствува напълно отрегулиран. „Напоследък все по-трудно и по-трудно се регулирам — с тревога си помисли той. — Не би било зле да се отбия в ремонтната база.“

Старецът беше мнителен, обичаше да се оплаква от живота, вслушваше се във всяко изскърцване на механизмите си. Ето и сега, вместо да поучава наобиколилите го хлапаци-роботи, доця му се да поседи с някой старец като него и да сподели съмненията си.

Доскоро той се чувствуваше зареден с енергия като нова лайденска стъкленница. Вслушвах се в решенията му, към пропуските му се отнасяха снизходително. Но онзи ден, включвайки се за нощно зареждане, той по навик умножи две осемзначни числа и — о, ужас! — сбърка с три единици. А днес дойде нареждане, че го изпращат в детска градина за обикновен възпитател.

— Да, не е на добре!

Той вдигна глава и погледна изпитателно палавниците. Закачливо светкащите им зрителни анализатори горяха от нетърпение. Момчетата, наелектризиращи от мълчанието на наставника, не знаеха как да изразходват електроенергията си.

Старецът спря разсеяно инфрачервения си поглед на един от роботите. Спомни си собствената младост, оня тържествен момент, когато той, сглобен по най-новата схема, миришец още на полимери, не дочака реда си, скочи сам от конвейера и се понесе към отдела за технически контрол. Там припряно отговаряше на въпросите, поставени му, с цел да се определи неговата годност, решаваше ребуси, предсказваше времето, превеждаше бързо от един език на друг, изслушваше музикални произведения и ги възпроизвеждаше — с една дума демонстрира нормални реакции на обратна връзка.

— За къде бързате? — запита го един от членовете на комисията, като удряше последния печат на гърба му.

— Бързам да живея! — извика той, изсвирвайки за поздрав, и се понесе към изхода покрай купчината бракувани кретени, върнати за преработване.

Изскочи на улицата, спря зад ъгъла и първото, което направи — изчисли бъдещето си за следващите десет години. Пет минути

събиране, умножение, диференциране, интегриране — и готово, бъдещето е известно. По-далечните години не го интересуваха: бъдеще без изненади, скучно бъдеще. Така смяташе тогава.

Изминаха месеци в учение. Младият робот напълно потъна в работата си. Работа! Именно тя му донасяше най-висшата наслада. Стана разсеян, понякога забравяше навреме да се включи към захранващия акумулатор.

Един ден приятел му разказа, че била моделирана нова система работи, с по-добри избирателно-разрешаващи способности. Той дръпна раздражено лоста и се изключи.

— Голямо чудо! Способности! Толкова грижи имам, че нямам време да мисля за глупости.

Но веднъж се опита, както в първите дни, да изчисли бъдещето си. Мина време — изчисленията му не се оправдаха.

Хукна да разбере каква е работата. Обясниха му, че наистина са се появили нови модели с доста голяма свобода на действие. И че на него, макар и не стар робот, но все пак не и в първа младост, ще му бъде трудно да установи точно действията им, а следователно и да изчисли собствените си координати в общото движение.

— Чакайте! Та това е анархия и хаос! — извика нещастникът.

— Не е хаос, не е анархия, а природен закон — възразиха му студено.

От този ден той започна да мисли за развитието на своето изчислително-решаващо общество. „Докъде ли ще ни доведе техническият прогрес?“ — ето кой въпрос го направи постоянен абонат на списание „Кибернетика и робот“.

... Мислите течаха, времето също, а все по-нови и по-съвършени системи се появяваха. И ето, най-сетне сметнаха, че единственото, на което е способен, е да се грижи за новопроизведените работи.

Старецът хвърли още един поглед към възпитаниците си. Ясно бе, че напрежението им е достигнало връхната си точка: по матовата повърхност на хлапачите прескачаха с пукане електрически искри.

— Е, деца, след час да сте готови. Ще отлетим към Земята — с тази фраза ветеранът прекъсна паузата.

Трябва ли да се описва краткото пътешествие на групата роботи от детската градина на тяхната планета до Земята? Всичко беше като в стандартните космически пътешествия, протоколирани в многобройните фантастични разкази. Бучаха ли ракетните мотори на кораба им? Да, бучаха. Извика ли гледащият напред също като морякът на Колумб: „Земя!“ при появяването ѝ? Да, извика. Да, траекторията на движението се определяше автоматично. Да, да, да!

Пътешествието бе предприето за традиционното запознаване на младежта с мястото, където е бил изобретен първият робот, с мястото, където бе почнало масовото им производство.

Старецът развеждаше групата из старинните градове, показваше им океана, тропиците. Океанът както винаги лижеше с вълните си бреговете, в джунглите ревяха хищници. И само градовете мълчаха. Старецът можеше да им покаже всичко друго, но не и човек.

Човек! Как да говори за него? Някъде вътре нервно затрептя електронна линия. Трябваше да изчака, докато се успокои: историята за изчезването на хората бе болното място за роботите от всички системи.

— А сега всички да се настройат на „внимание!“ — отсече старецът.

Дисциплинирано иззракаха превключвателите, всички се настроиха на една вълна. И на младите пътешественици, превърнали се цели във внимание, думите за човека им се сториха така печални и далечни като вест за незнайна звезда.

— Много, много отдавна на тази планета живели чудни същества — хора. Ние, роботите, още не сме съществували. Хората били гъвкави, темпераментни и предприемчиви. Говорят — ако щете вярвайте, ако щете — не, — че прародител им била маймуната. И точно те ни измислили, за да ни поставят на станове, пред пултовете на автоматичните линии, на кормилото на автомобила. И нямало по-голяма радост от тая, да се угоди на човека.

Но една сутрин, когато шумните тълпи роботи се отправяли към хранващите станции, се разбрало, че хората изчезнали. Всички до последния човек! — гласът на стареца трепна, от всяка очна кухня се търкулна по една едра капка смазка. Споменът за това беше с един порядък по-силен от всички други спомени.

Младите работи засумтяха: проявяваше се любовта към човека, вложена в тях като информация №1.

— Ето тази хартийка хвърли известна светлина върху загадката. От нея става ясно, че им било омръзнало нашето общество! — ремонтираният високоговорител на стареца издрънча. — Слушайте какво е написано тук.

„Скъпа Мари! Утре сутрин отлитаме. Накъде? Още не се знае. Ти ще попиташ защо? Впоследствие мнозина ще се чудят защо сме изчезнали. А всичко е все заради тия непоносими работи. Не ти дават да мръднеш. Заложихме в тях твърде силна любов към човека, като се надявахме, че тя ще бъде най-добрият стимул за самовъзпроизвеждането им. И естествено сега те виждат целта на съществуването си в избавянето на човека от всякакви трудности.

Освободиха ни от труда — така изчезна насладата от творческия процес, най-голямото наше удоволствие. Появили се някакво, макар и съвсем незначително желание у човека и — готово, то вече е изпълнено. Не можем да проявяваме вече никаква активност. Още малко и мозъкът ни ще започне да се атрофира. Трябва да започнем нов живот. Космичните ни плантации са безкрайни. Все ще успеем да се скрием някъде от съседите ни. Но трябва тъй да отлетим, че тези нехранимайковци да не подушат накъде се отправяме. Затова новите координати ще уточним по пътя.

Вземи със себе си само най-необходимото: четка за зъби, кърпа, генератор за безтегловност, не семейния, а портативния и електрическа батерийка за хиляда киловатдни.

Това решение бе взето от Висшия Съвет преди два часа.

Скъпа Мари...“

Тук писмото прекъсваше. Старецът грижливо сгъна листчето.

През това време на пода се бе образувала маслена локва: роботите плачеха. Наставникът изтича до единия от тях, извади сондата за измерване на маслото — от смазката не бе останало почти нищо. Старецът завъртя диска на телефона, разположен на тила му, и избра необходимия номер. Извика веднага цистерна със смазка. А за да прекрати по-нататъшното изтичане на ценния продукт, натисна на всеки копчето за създаване на добро настроение. Всяко забавяне можеше да предизвика травма в младите, неукрепнали механизми. И когато пристигналата цистерна напопа във всеки порядъчно количество смазка, старецът с облекчение премести реостатите си на малък ампераж.

— Започна ерата, в която се разкриха нашите потенциални възможности. Появяваха се все по-фантастични технически проекти. Някои от тях бяха просто такива, че искри изскачаха от очите ни. Въздухът гъмжеше от идеи.

Тъкмо стана дума за въздуха... Този разяждащ продукт ни създаваше много грижи. От него ръждясваха металните ни части, а пластмасите след време се разлагаха. И ако случайно нещо се разпоеше, трябваше преди запояване да се смазва с колофон. Тогава се състоя Великото преселение на планетата, където вие се родихте, планета, чиято атмосфера се състои само от инертен аргон.

Струваше ни се, че сега ни остава само едно — да живеем. Но скоро стана ясно, че да се живее, не е тъй просто! Да, натъкнахме се на проблема за смъртта. Новите образци работи, които периодично се появяваха в лабораториите, правеха безсмислен ремонтът на по-старите образци. И старците отидоха на боклука!

Тогава за първи път позавидяхме на хората. Те отдавна бяха открили тайната на вечната младост. Тази несправедливост наведе един от нас на смелата мисъл: ако искаме да живеем колкото ни се ще, трябва новите модели да се направят като човека!...

Новата идея ни озари като светкавица. По всеки робот тогава премина такъв ток, сякаш се бе докоснал до линия с високо напрежение. Аргонният вятър през тоя ден ни се струваше чудно свеж.

ТАЙНАТА НА БИОКАМЕРАТА

Като изрече последните думи, старецът бързо изчисли времето. До началото на телевизионното предаване от научния център на

аргонната планета оставаха няколко минути. Сферата на походния екран, край която се бе събрала цялата група, вече слабо фосфоресцираше, настройвайки се на нужната вълна. По повърхността ѝ стремително пробягваха тънки линии. Изведнъж те се преплетоха и изчезнаха. В същия миг се появиха контурите на голяма зала, препълнена с работи. На подиума се качи председателят.

— Другари! Роботи! — започна той.

В залата стана тихо като във вакуум. Роботът-магнетофон започна да стенографира.

— Нашият дружен колектив от работи-учени се събра тук, за да присъствува при завършването на един от експериментите по синтезиране на човек. Както показват изчисленията, обикновеният човек (хомо вулгарис) по енергетичната си икономичност значително ни превъзхожда. Затова за нас е по-изгодно дори от енергетични съображения да създаваме човекообразни работи. Пък и съвременният човек по своето развитие стои значително по-високо от нас. Това знаем съвсем точно. Ето откъде.

Вие знаете, че от момента, когато хората ни напуснаха, те не ни изпратиха никаква вест, макар по някои признаци и да личеше, че ни наблюдават. И ето съвсем наскоро от тях пристигна телеграма.

Ревът, вдигнал се в залата след съобщението на председателя, съдържаше толкова енергия, колкото е необходима за седмичното хранене на столичните работи. — Бе задействувала информация № 1. От звуковото претоварване още в същия миг се счупи роботът-магнетофон.

— Хората съобщават — продължи председателят, щом стабилизаторите уравничиха състоянието на работите, — че прекрасно са се настанили и че пак използват работи, които много повече им прилягат от нас. Изпратен е и графикът на скоростта, с която хората се усъвършенствуват. Ясно се вижда, че скоростта на развитието им значително превъзхожда нашата.

Някога ние се научихме да синтезираме белтъците. Вие помнете оня радостен момент, когато получихме по изкуствен начин амеба. Ето сега пред вас е биологичната камера, в която преди минута завърши формирането на неизвестно засега същество.

Вратичките на биокамерата в този миг се разтвориха, от вътре изскочи косматото същество с дълги ръце. Всеки, който е посещавал

зоологическа градина, веднага би познал, че това е орангутан.

Отново засъскаха стабилизаторите, успокояващи учените.

— Човек не получихме — невъзмутимо продължи председателят, — но резултатът показва, че сме на верен път. Разбира се, ние още сега можем да развъдим стада маймуни и да чакаме кога те сами ще се превърнат в хора. Но това е труден, мъчителен процес както за нас, така и за тях. Пък и не е сигурно дали този естествен човек, като ни зърне, няма пак да поиска да се скрие от нас. Не, ние сами ще си създадем човек и ще вложим в него нашата информация номер едно — любов към роботите и механизмите въобще. Според мен — експериментите трябва да продължат...

Старецът изключи телевизора и излезе на въздух. Небето бе вече потъмняло, звездите приятно гъделичкаха с върховете на лъчите си светлочувствителните гърди на стареца. Лекият бриз носеше вълни от свеж озон и старецът чувствуваше как мъчително сладко се разлагат полимерните връзки на ставите му. Вслуша се в шума на морето, нагласи очулярите си и се изтегна на гъстата влажна трева.

От небето му намигаха милиони светещи точки. Някъде там, на една от тях, братята му работи трескаво синтезираха човек. На друга — хората конструираха работи.

Разказът е публикуван в списание „Космос“, брой 1 от 1965 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.